

ПОСТАТЬ ЯРОСЛАВА СМЕРЕЧАНСЬКОГО В ХОРОВІЙ КУЛЬТУРІ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

У статті розглядаються основні напрями формування творчої особистості Я. В. Смеречанського – педагога, композитора і хорового диригента, визначається його вагомий внесок у розвиток музичної культури Тернопільського краю. Розкриваються основні особливості стилю композиторського письма Я. Смеречанського.

Ключові слова: Ярослав Смеречанський, диригент, хоровий спів, хорові колективи.

Однією з важливих складових культурного розвитку України та, зокрема, музичного мистецтва, є хоровий спів. Саме хорове мистецтво є невід'ємним елементом культури українців і має багатющі традиції. Як особливий тип художньої діяльності, джерело національних творчих процесів, хорове мистецтво відображає динаміку української культури, втілюючи філософські, релігійні і моральні погляди суспільства певних історичних періодів. Українське хорове мистецтво пройшло довготривалий шлях розвитку, бережно зберігаючи власний національний досвід і увібрало в себе кращі досягнення української національної та світової культури. Розвиток українського хорового мистецтва відзначається динамічністю й ефективністю, що синтезують прикмети церковного, світського та народного.

Хоровий спів українців має здатність інтегрувати найсуттєвіші риси культури народу і, відповідно до нових світоглядних засад, трансформувати їх на кожному новому етапі історичного розвитку.

Зазвичай, хорова творчість українських композиторів – це свого роду «барометр» у визначенні соціально-психологічного «клімату» суспільства, яка займає вагоме місце у творчому житті митців і залишається значущою сферою їх музичного мистецтва [1, 368].

Панорама сучасного хорового мистецтва Тернопільщини охоплює творчість численних хорових колективів, які демонструють життєздатність національних хорових традицій. Хорова музика спирається на багаті виконавські ресурси і має статус високопрофесійного мистецтва.

В розвитку хорового мистецтва Тернопільщини можна виокремити низку характерних ознак, серед яких найважливішими стають: розквіт хорової творчості плеяди сучасних композиторів (Я. Смеречанського, В. Подуфалого, З. Кравчука, В. Степурка та інших), що вирізняється багатим жанровим розмаїттям, значними творчими досягненнями, розвиненими музичними формами; плідна диригентська діяльність; високий показник рівня знавців хорової справи та поглиблення інтеграції української хорової культури в європейський та світовий соціокультурний простір [1, 364].

Зазначені ознаки хорової культури регіону яскраво репрезентує творчість сучасного композитора Ярослава Смеречанського (1919 – 2002) – одного з найяскравіших представників музичної Тернопільщини. Висвітлити основні віхи діяльності цього видатного музичного діяча і визначити його значення у розвитку хорової культури Тернопільщини другої половини ХХ ст. стало **метою** даної роботи.

В історію музичної Тернопільщини Я. Смеречанський увійшов як талановитий педагог, диригент, композитор, організатор музичної освіти краю та творець ряду хорових колективів на Заліщанщині. Усе своє життя він шляхетно слугував рідному народові.

Ярослав Васильович Смеречанський народився 18 квітня 1909 року в місті Коломия на Прикарпатті, в сім'ї залізничника. Від раннього дитинства він захоплювався музикою, піснями, які співала мама. Нелегко було батькові чотирьох дітей, проте він віддав здібного сина навчатися гри на скрипці.

Навчання у Заліщицькій учительській семінарії (1923–1928 рр.) дозволило Смеречанському не тільки розширити власний світогляд, вдосконалити гру на скрипці, але й приділити особливої уваги хоровому співові. У семінарії він мав змогу зайнятися самоосвітою, студіюючи всі доступні на той час підручники з теорії музики, гармонії та контрапункту. Особливий музичний дар композитора

проявився вже на другому курсі Заліщицької семінарії. Улюбленим його вчителем був великий український патріот Остап Маковей (директор семінарії) – відомий на той час педагог і письменник, який поважав і любив свого учня за дивовижну працьовитість і талант. В перші роки свого навчання Смеречанський відчув особливий потяг до хорового диригування. Виступи студентського хору надзвичайно захоплювали його, тому було вирішено оволодіти цим складним мистецтвом. Перші успіхи юного диригента прийшли в роботі семінарського хору. Відтак почав складати пісні.

Хоровий нотний репертуар був досить обмеженим, тому відразу визріло бажання поповнювати його. Саме в цей час народилася його перша пісня-колядка «Ой сумні поля та люди» [4, 5].

Диплом семінариста не виправдав надій юнака, тому гострою стала потреба необхідності подальшого навчання. На початках Я. Смеречанський зайнявся самоосвітою, та згодом, не отримавши вчительської посади, вступив до філії Львівської консерваторії в Станіславі (сьогодні – Івано-Франківськ), а згодом у клас скрипки Львівської консерваторії до відомого на той час скрипаля Станіслава Кребса, яку з відзнакою закінчив у 1932 році. Тоді ж його запросили на посаду диригента хору польського народного товариства в місто Городенка Станіславської області. Та польська пісня не змогла повною мірою захопити молодого українського патріота.

Окрім цієї роботи композитор організує хори при сільських церквах, стає диригентом Городенківського хору «Боян», очолює хори в селах Стрільче, Ясенів та Пільному. Надзвичайно активна діяльність юнака не сподобалась польській владі і невдовзі його було вислано за 19 кілометрів від Городенки в село Чернелиця. Але й тут музикант не зменшив своєї активності. Він організує Чернелецький мішаний хор, який в 1938 році був удостоєний виступу на Львівському радіо з програмою української музики. Варто згадати, що в той час для виступів українців польське радіо відводило лише дві хвилини на добу [9, 3]. Цей виступ став дуже важливим у подальшій творчій долі Смеречанського-диригента.

Розуміючи гостру потребу поширення національної культури серед українського населення, головною метою Я. Смеречанського стало залучення до хорового співу найширших мас. З великим ентузіазмом він допомагає керівникам хорів сусідніх сіл. Береться за цю роботу широко і самовіддано.

Під час війни Смеречанський був змушений переїхати на постійне

місце проживання у Заліщики на Тернопільщині – до батьків дружини. Відтоді назавжди пов'язав своє творче життя з цим містечком.

В Заліщиках у 1942-1943 роках професійний музикант організував курси підготовки сільських хорових диригентів, тоді ж зайнявся створенням хорових колективів. Організував мішаний хор і написав для нього партитуру Служби Божої. Саме з цим хором взяв участь в Лисенківському конкурсі у Львові в 1943 році, посівши одне з почесних місць [4, 5]. Працюючи згодом інспектором райвно і вчителем середньої школи, весь вільний час віддавав організації міських та сільських хорів. Одночасно в місті розпочав будівництво музичної дитячої школи, яку пізніше очолив.

У 1946 р. на огляді республіканської дитячої самодіяльності в Києві з Заліщицьким учнівським хором Я. Смеречанський здобув I-ше місце, а за два роки (1948) з хором районного будинку культури знову виборов Першу нагороду. Після цього почали приходити нові творчі успіхи.

Талановитий маестро одночасно працював з сільським хором у селі Добровляни, що є окрасою багатого Наддністрянського краю й до нині славиться не лише своїми чорноземами, а й створеним Я. Смеречанським хором, який упродовж багатьох років пропагує українську пісню в Україні і далеко за її межами.

Цей молодіжний колектив був створений в 1947 р. у важкі часи відродження українського життя після наслідків радянсько-німецької війни. Йшла друга післявоєнна весна. Одного вечора полинула над зеленими горами і сивим Дністром задушевна українська пісня. Її виконувала молодь села, яка зібралась біля двору Миколи Романка. Диригував співаками дев'ятикласник Заліщицької середньої школи, син Миколи – Іван, якого хористи обрали своїм керівником. Цього ж року аматорський хор села вирушив у свій перший гастрольний тур. Організаторами хору в 1947 стали Іван Романко (згодом викладач Тернопільського музичного училища) та Микола Федорашко (керівник танцювальної групи) [9, 298-299]. Аматорський хор села Добровляни став справжньою естетичною школою для односельчан і постійно виступав у рідному селі, в близькій окрузі, в Тернополі і Заліщиках.

В 1949 р. на Республіканській олімпіаді художньої самодіяльності, що проходила в Києві, аматорський колектив зайняв II місце серед сільських колективів УРСР. Хор зростав творчо, постійно з'являлися нові учасники.

В 1950 р. новим художнім керівником Добровлянського хору і його диригентом став композитор, диригент і скрипаль Ярослав Смеречанський (очолював колектив до 1963 року). За цей період колектив, для якого Я. Смеречанський створив чималий репертуар з власних творів, досяг значних успіхів не лише в Україні, але й у всьому Радянському Союзі [10, 3].

В 1957 р. хор села Добровляни брав участь у VI-му Всесвітньому фестивалі молоді і студентів, який проходив у Москві. На цьому грандіозному форумі серед численних інших хорових колективів Самодіяльний хор під керівництвом Смеречанського посів почесне III місце. Цей колектив здивував вимогливе журі високою майстерністю виконання своїх пісень і був удостоєний бронзової медалі. Завдяки цій високій нагороді про творчий колектив села Добровляни почули далеко за межами СРСР, що свідчило про визнання професійної майстерності хору і його керівника. Скільки радості і приємних хвилювань принесли трудівникам гарячі зустрічі з учасниками фестивалю, виступи в концертних залах столиці. Двічі хор дівчат цього колективу був задіяний в зйомках кінострічки «Пісні над Дніпром», де виконував пісню «Над Дністром», слова і музику якої були створені Ярославом Смеречанським.

У 1958 році важка недуга перервала безупинну працю диригента і композитора. Та через рік він знову захоплено почав працювати з новоствореною чоловічою капелюю «Гомін» при Заліщицькому будинку культури. За 4 роки капела виконала кілька десятків складних творів і досягла значних результатів на обласному огляді в Тернополі.

Титанічна праця композитора на цьому не зупиняється. Він знову організовує нові хорові колективи: хор хлопчиків, хор вчителів, хор зв'язківців у Заліщиках, а також в селах Торському, Колодрібці, Бедриківцях, Киселеві. Всі ці хорові колективи успішно виступали на оглядах художньої самодіяльності.

За короткий проміжок часу (в 1964 р.) Я. Смеречанський організовує новий колектив у селі Торське. Акомпаніатором став Володимир Ожиховський. Через рік хор виборює III місце на республіканському огляді в Києві, отримуючи звання «Народний самодіяльний хор» [10, 3].

Дяльність Я. Смеречанського не обмежується лише диригентською працею. Новостворені колективи постійно вимагали нового репертуару, тому він багато працював над створенням оригінальних

композицій для них, писав обробки та гармонізував народні пісні.

У 1988 році Смеречанський узявся за відновлення церковного хору в Заліщиках і через півроку взяв участь у Службі Божій з капелюю «Гомін». Нещодавно в цьому храмі звучали церковні хорали під орудою Зіновія Кравчука – гідного послідовного Смеречанського.

Київське видавництво «Мистецтво» видало збірку вибраних творів Я.В.Смеречанського, яка включає кілька десятків оригінальних творів, обробок сучасних і давніх народних пісень. До збірки увійшли обробки народних пісень і пісень місцевих авторів на поезії Т. Шевченка, І. Франка, М. Шашкевича, В. Сосюри, А. Малишка, А. Масенка. Серед пісень збірки є багато власних авторських пісень Смеречанського, що оспівують радість праці, любов до рідної землі, рідну природу та знайомих трударів: «Будівник», «Ранок у колгоспі», «На схилах Дністра», «Над ланами ранок», «Радість перемоги», «Моє Тернопілля» та інші.

В цих хорових піснях прослідковується композиторський стиль Я. Смеречанського, де головним засобом виразовості стає мелодія і відчувається великий вплив найвидатніших творців хорового жанру на Західній Україні – І. Лаврівського, М. Вербицького, Д. Січинського і Г. Топольницького.

Серце видатного музичного діяча Тернопільщини перестало битися 2002 року. Композитор похований на місцевому кладовищі у Заліщиках.

Композиторський доробок Я. Смеречанського налічує біля 500 опусів. Серед перших творів – хорові пісні, які він створив в 1938 р. ще студентом Заліщанської семінарії. Перші шість пісень, написаних на слова поетів Т. Шевченка і І. Франка, були опублікованими в «Каталозі пісень галицьких композиторів». Його пісні неодноразово друкувалися в періодичних місцевих виданнях.

Серед інших жанрів – камерна інструментальна музика, твори для духового оркестру, скрипки, фортепіано, а також численні оригінальні твори, вокальні ансамблі, солоспіви на слова Т.Шевченка, І.Франка, М. Шашкевича, О.Маковея, М. Рильського, В.Сосюри та інших. Його пісні виконують професійні та самодіяльні музиканти. Твори Я. Смеречанського є об'єктом дослідницької, наукової діяльності, темою дипломних робіт студентів консерваторій, музичних училищ. Митець нагороджений Грамотою Президії Верховної Ради СРСР, двома медалями за відмінну працю та медаллю ветерана праці.

Для пісенних музичних творів характерні близькість до народного

мелосу, тонкий ліризм, поліфонічність звучання, вмiле використання підголосків, захоплюють мелодійністю та оригінальністю гармонії.

Свою виконавську діяльність Ярослав Смеречанський постійно поєднував з церковним хором, створеним ним в 1942 р. у Заліщиках. Через 50 років багатьом його хористам випало щастя співати у відновленій церкві в незалежній українській Державі.

Не можемо оминати якостей Ярослава Смеречанського як чудового педагога, організатора і наставника юного покоління музикантів. Як педагог музичної школи по класу скрипки та організатор диригентських курсів, він виховав плеяду учнів, що стали професійними музикантами і педагогами, які працюють у відомих колективах, навчальних закладах України та за кордоном. Його випускники одержували високі знання й успішно вступали до музичних училищ Тернополя, Чернівців, Івано-Франківська, музичних педінститутів, консерваторій. Багато з них стали професійними музикантами і педагогами музучилищ. Так, у Тернопільському училищі працюють Іван Романко, Надія Дорожинська, в Івано-Франківському музучилищі працював директором Степан Устяник, Леся Романко. Юрій Романко – скрипаль Львівської опери, Іван Олинчук – відомий кларнетист Московського Великого театру, Василь Барабаш працює у Вітебському музучилищі.

Я. Смеречанський – організатор громадської і музичної діяльності на Тернопільщині. Він збудував музичну школу в м. Заліщиках та філію у Борщеві Заліщицького району Тернопільської області. Організував і керував 52 хоровими колективами, які мали високі визнання, урядові нагороди в Україні і поза її межами. Як педагог виховав музикантів, багато з яких стали директорами музичних шкіл, солістами, оркестрантами провідних колективів в Україні, Польщі, Канаді, США та Англії.

«Праця породила радість і успіхи» [7, 4]. В цих словах Я. Смеречанського – його вдача, палка, самовіддана і одночасно скромна натура. Всі люди, які його оточували, знають скільки вміння, душі та праці віддав він для піднесення музичної культури свого народу. За це його щиро любили та пам'ятають, а його пісні й музичні твори залишаються у спадок музичній культурі Наддністрянського краю.

Член Національної Ліги українських композиторів, Я. Смеречанський не був удостоєним звання заслуженого працівника мистецтва України. За радянських часів був безпартійним, а тому – «непрохідним».

У квітні 2009 р. Поділля в своєму мальовничому куточку, що зветься Заліщиками, відзначило 100-ліття відомого диригента, композитора, педагога та громадського діяча Ярослава Васильовича Смеречанського.

Література

1. Бермес І. Український хорівий спів як соціокультурне явище / І. Бермес. – Дрогобич: Посвіт, 2013. – 432 с.
2. Білоткач П. У дарунок ювіляру / П. Білоткач // Вільне життя. – Тернопіль, 1998. – 4 липня.
3. Вершигора М. З піснею здружений / М. Вершигора // Колос. – Заліщики, 1979. – 17 квітня.
4. Вершигора М. Життя з піснею / М. Вершигора // Колос. – Заліщики, 1979. – 19 квітня.
5. Личук О. Один з орлів України / О. Личук // Колос. – Заліщики, 1992. – 19 вересня.
6. Ліберний О. Ярослав Смеречанський – многая літа / О. Ліберний // Свобода. – Тернопіль, 1999. – 22 квітня.
7. Мельник П. Патріарх музики живе у Заліщиках / П. Мельник // Вільне життя. – Тернопіль, 1999. – 6 травня.
8. Музична Тернопільщина: Бібліогр. покажчик / Уклад. В. Я. Миськів; Вступ. ст. О. Смоляка; Ред. Г. Й. Жовтко. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 81-83 с.
9. Мулярчук П. Як впаде зоря у жито / П. Мулярчук // Свобода. – Тернопіль, 1996. – 13 серпня.
10. Тракало О. Патріарх музичної Тернопільщини / О. Тракало // Свобода. – Тернопіль, 1999. – 22 квітня.

Марьяна Мацюк. Личность Ярослава Смеречанского в хоровой культуре Тернопольщины. В статье рассматриваются основные направления формирования творческой личности Я. В. Смеречанского – педагога, композитора и хорового дирижера, определяется его значительный вклад в развитие музыкальной культуры Тернопольского региона. Раскрываются основные особенности стиля композиторского письма Я.Смеречанского.

Ключевые слова: Ярослав Смеречанский, дирижер, хоровое пение, хоровые коллективы.

Mariana Matsiuk. Person of Yaroslav Smerechanskii in choir culture of Ternopil region. This paper discusses the main directions of forming creative

person Y. Smerechansky, who is a teacher, composer, choral conductor, his significant contribution to the development of musical culture in Ternopil province. Reveals the composer's particular style of writing by Y.Smerechansky.

In the development of choral art in region Y.Smerechansky takes an important place. Creation of modern composer is presented by wide variety of genres, musical forms developed, conductor productive activity, high rate of expert choral case.

Figure of Y.Smerechansky is very versatile. That's why his work is not limited to one type of musical activity. He is not only a talented teacher, conductor and composer, but also an organizer of music education and choral groups in Zalischanschina. He organized and directed the choir, which had (each with 52 teams) high recognition, government awards in Ukraine and abroad, each of which was marked in a special way in the musical culture of the region. Yes, choir "Boyan" of Horodenka was honored to speak on the radio in Lviv in 1938. The well-known "Dobrovlyansky Choir" in 1957 was a member of the VI World Youth Festival in Moscow. Men's Choir "Echo" was founded in 1959, took part in many concerts and festivals of region. This approves a love to work of the composer, the desire of perfection, a sense of responsibility for assigned work.

Smerechansky is organizer of social and musical activities in Ternopil. He built a music school in Zalishchyky and location in Borscheve of Zalishchytsk district of Ternopil region. As a teacher, he trained 72 generations of musicians, many of whom became professionals: directors of music schools, soloists, orchestras leading orchestras in Ukraine and in Poland, Canada, USA, England.

Composing activities has about 500 compisition of music. This original treatment of modern and ancient folk songs and vocal ensembles and songs to the words of Taras Shevchenko, Ivan Franko, M.Shashkevych, V.Sosyura, Malishko, Masenko, O.Makovey, Rylsky. Choral works, chamber and instrumental music, works for wind orchestra, violin, piano

Key words: Yaroslav Smerechanskiy, choir-master, choir singing, choir.
